

VÝSTAVA „SKRYTO POD PALMAMI“

Když si pochutnáváme na sušenkách nebo si mažeme ruce krémem, deštný prales je pravděpodobně to poslední, na co myslíme. Měli bychom ho ale brát v úvahu, protože výroba mnoha každodenních produktů významně ovlivňuje životní prostředí a lidi v nejrůznějších částech světa. Tato fotografická výstava vypráví příběh výroby palmového oleje a seznamuje s historií, výrobou, spotřebou, environmentálními a sociálními dopady a ekonomickým významem palmového oleje. Červená dužina rychle rostoucí a plodné palmy olejné se používá nejen v potravinářských výrobcích, ale také v biopalivech a kosmetice, od rtének po krémy. I když se život pod palmou může zdát jakkoliv idylický, realita je mnohem drsnější. Studie ukazují, že při pěstování palmy olejné a výrobě palmového oleje je často zneužívána dětská práce, jsou porušována pozemková práva původních obyvatel a ničeno přírodní prostředí.

VÝSTAVA „SKRYTO POD PALMAMI“

Palmový olej se používá již více než 5 000 let, především v západní a střední Africe. Archeologické nálezy naznačují, že jej starověké civilizace používaly k vaření a léčebným účelům. Evroptští objevitelé v 15. století zaznamenali rozsáhlé používání palmového oleje v Africe. V 19. století se palmový olej stal významným výrobkem vyváženým z afrických zemí do Evropy, kde se používal při výrobě mýdel, maziv a margarínu. Na počátku 20. století se palmy olejné začaly průmyslově pěstovat v jihovýchodní Asii, zejména v Indonésii a Malajsii, a to díky tamním příznivým podmínkám. Po druhé světové válce se díky technologickému pokroku a investicím prudce zvýšila produkce palmového oleje. V reakci na celosvětovou poptávku po jedlých olejích a tucích se plantáže rychle rozšiřovaly. Dodnes je rychlé rozšiřování plantáží palmy olejné ekonomicky významné, ale ekologicky a sociálně velmi problematické. Problémy, jako je odlesňování, ničení přírodních stanovišť, zneužívání pracovních sil a vysídlování komunit, přitahují mezinárodní pozornost a kritiku mnoha ekologických organizací a organizací občanské společnosti.

VÝSTAVA „SKRYTO POD PALMAMI“

Palmový olej je mnohostranně využitelný, snadno se zpracovává a je levný. Získává se z dužiny africké palmy olejné (lat. *Elaeis guineensis*), která poprvé plodí asi tři roky po výsadbě a pokračuje v produkci téměř 30 let. Hlavními producenty palmového oleje jsou dnes Indonésie a Malajsie. Produkce palmového oleje je bohužel poznamenána četnými případy porušování lidských a pracovních práv. V daných zemích má většina samozásobitelských zemědělců extrémně nízké mzdy a pracovníci na plantážích musí pracovat přesčas, aby si vydělali více. Významnou část pracovníků v malajsijských olejárnách tvoří migrující pracovníci z Indonésie, Indie a Bangladéše, jejichž mzda je často snížena o náborové poplatky. Tito pracovníci roky splácejí půjčky, které si vzali na cestu do Malajsie. Kromě toho se na plantážích v mnoha zemích používají zakázané toxické látky, které představují vážné zdravotní riziko pro pracovníky a poškozují přírodní prostředí. Dlouhé pracovní dny a horko také často vedou k pracovním úrazům.

VÝSTAVA „SKRYTO POD PALMAMI“

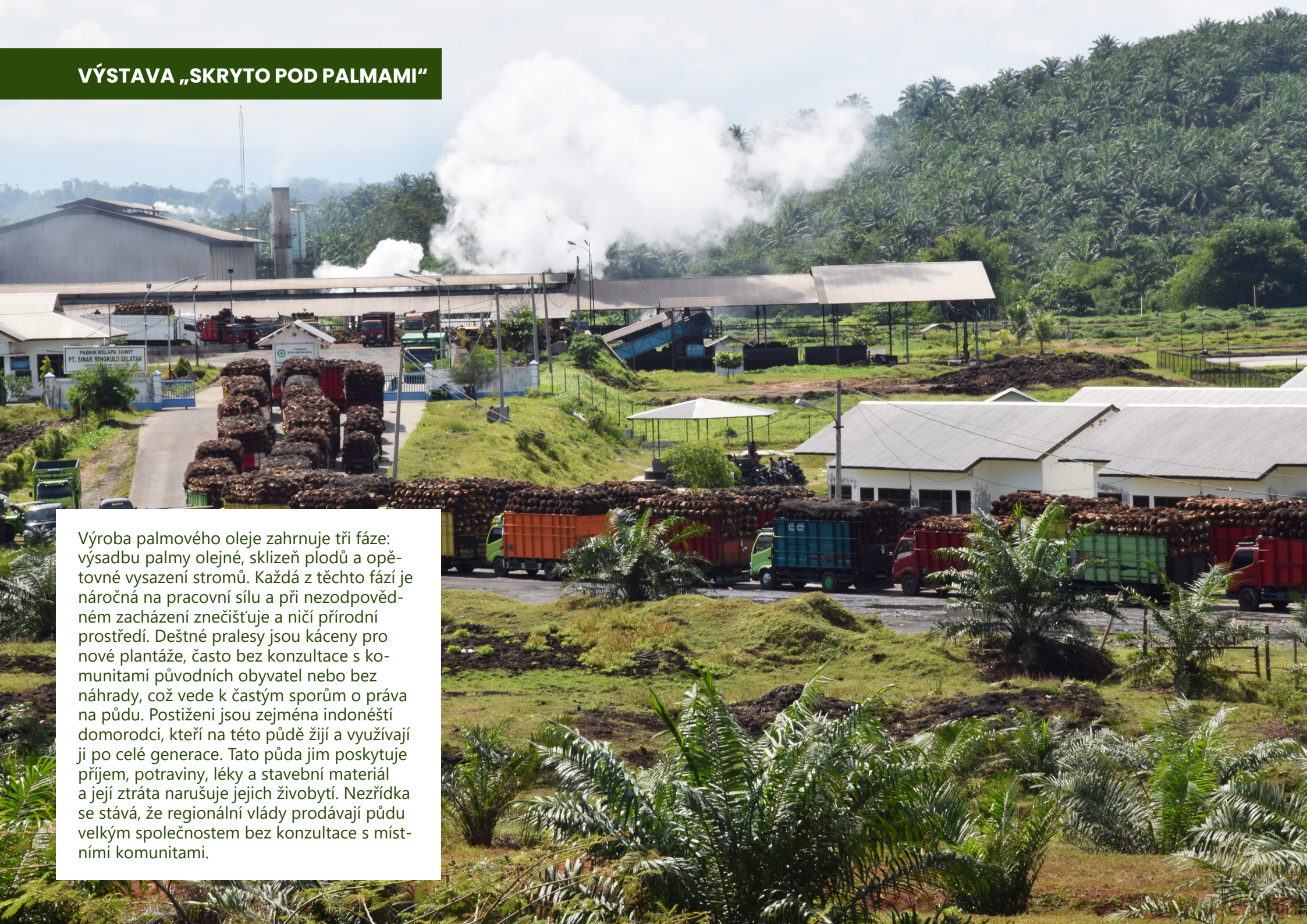
Africká palma olejná má výjimečně vysoké výnosy a produkuje 4,5× více rostlinného oleje z hektaru než řepka olejná, druhá nejproduktivnější olejnina. Palmový olej se používá již téměř 5 000 let, především jako olej na vaření. Od poloviny 20. století se stal klíčovou surovinou. Plody, jejichž hmotnost se pohybuje mezi 5 a 25 kg, jsou srovnatelné s hmotností malého dítěte. Dalším významným problémem v oblasti výroby palmového oleje je bohužel dětská práce. Podle Mezinárodní organizace práce je v indonéském zemědělství zaměstnáno 1,5 milionu dětí, a to především na severní Sumatře a na východní a západní Jávě. Dětská práce je rozšířená také na malajských plantážích palmy olejná v Sabahu a Sarawaku. Děti často sbírají jednotlivé plody palem a stříkají toxické látky na mladé palmy olejná, zatímco starší děti sbírají palmové svazky. Využívání dětské práce pomáhá výrobcům palmového oleje udržovat nízké ceny a upírá těmto dětem řádné dětství a vzdělání.

VÝSTAVA „SKRYTO POD PALMAMI“

Výroba palmového oleje zahrnuje tři fáze: výsadbu palmy olejné, sklizeň plodů a opětovné vysazení stromů. Každá z těchto fází je náročná na pracovní sílu a při nezodpovědném zacházení znečišťuje a ničí přírodní prostředí. Deštné pralesy jsou káceny pro nové plantáže, často bez konzultace s komunitami původních obyvatel nebo bez náhrady, což vede k častým sporům o práva na půdu. Postižení jsou zejména indonéští domorodci, kteří na této půdě žijí a využívají ji po celé generace. Tato půda jim poskytuje příjem, potraviny, léky a stavební materiál a její ztráta narušuje jejich živobytí. Nezřídka se stává, že regionální vlády prodávají půdu velkým společnostem bez konzultace s místními komunitami.

VÝSTAVA „SKRYTO POD PALMAMI“

V Evropě se palmový olej používá především v potravinářství, biopalivech, krmivech, kosmetice a čisticích prostředcích. Světový fond na ochranu přírody (WWF) odhaduje, že palmový olej je obsažen ve více než 50 % balených výrobků prodávaných v obchodech, od sušenek po mýdlo. Ne všechny plantáže palmy olejné se nacházejí v oblastech tropických deštivých pralesů; na mnoha z nich se dříve pěstovala rýže nebo ovoce. Mnoho zemědělců se rozhodlo pěstovat palmy olejné místo rýže kvůli rychlejšímu a lepšímu výdělku. Například v Indonésii, kde se tradičně pěstuje rýže, by nahrazení rýžových polí plantážemi palmy olejné mohlo vést k dovozu rýže a snížení kvality místní stravy.

VÝSTAVA „SKRYTO POD PALMAMI“

V roce 2023 bylo celosvětově vyrobeno 79 milionů tun surového palmového oleje, z toho 59 % pocházelo z Indonésie a 24 % z Malajsie. Evropská unie spotřebuje 11 % celosvětové produkce. Palmový olej se v Evropě hojně používá k výrobě sušenek. Mezi další významné spotřebitele patří Čína, Indie a samotná Indonésie. Palmový olej je významným zdrojem příjmů pro země globálního Jihu. V roce 2022 tvořil palmový olej 2,4 % HDP Malajsie a 4,5 % HDP Indonésie. Plantáže palmy olejné jsou v obou zemích důležitými zaměstnavateli; Malajsie zaměstnává přibližně půl milionu lidí a Indonésie přes tři miliony. Plantážím palmového oleje je celosvětově věnováno přibližně 19 milionů hektarů půdy, což je plocha o velikosti Senegalu nebo Sýrie, tedy více než 26,6 milionu fotbalových hřišť. Jen na Indonésii připadá přibližně 57 % celosvětové plochy plantáží palmového oleje s přibližně 11 miliony hektarů, zatímco na Malajsii připadá přibližně 26 % s přibližně 5 miliony hektarů. Mezi další země s významnými plantážemi palmového oleje patří Thajsko, Kolumbie a Nigérie.

VÝSTAVA „SKRYTO POD PALMAMI“

Olejkové palmy potřebují k dobrému růstu teplo a vlhko. Jejich masové pěstování má negativní dopad na flóru, faunu a obyvatele rovníkových deštných pralesů a rašelinišť. Ztrácí se životní prostředí mnoha druhů a nenávratně se mění život domorodých komunit, které jsou na deštných pralesech závislé. Plantážní společnosti a zemědělci často vypalují deštné pralesy v období před monzunovými dešti, aby získali více zemědělské půdy. Prales je vykácen, kmeny stromů jsou odvezeny a zbylé pařezy a podrost se tak stávají hrozbou požáru. V posledních letech se lesní požáry rozšířily natolik, že se kouř, který při nich vzniká, šíří do okolních měst. Při těchto požárech se uvolňuje obrovské množství skleníkových plynů, které urychlují globální oteplování. Požáry v Indonésii vyprodukují denně více oxidu uhličitého než všechna průmyslová odvětví v USA dohromady. Založením plantáží palmy olejné bylo zničeno již 70 % indonéských deštných pralesů.

VÝSTAVA „SKRYTO POD PALMAMI“

Nezodpovědná produkce palmového oleje pustoší životní prostředí. Když je deštný prales přeměněn na plantáž, v konečné fázi je vypálen zbývající les a žijící zvíř v něm zahyne. Odlesňování postihuje celou živočišnou říši, včetně velkých savců, jako jsou sloni, tygři a medvědi. Orangutani, symbolická zvířata deštného pralesa, přišli kvůli plantážím palmy olejné o více než 90 % svého životního prostředí na Borneu a Sumatře.

Palmový olej hraje zásadní roli v celosvětovém hospodářství a je klíčovou složkou mnoha výrobků, které denně používáme. Jeho výroba má však významné environmentální a sociální dopady, které je třeba řešit udržitelnými postupy a lepší právní úpravou. Pochopením těchto složitostí můžeme docenit význam rovnováhy mezi hospodářským rozvojem a ochranou životního prostředí a sociální odpovědností. Jako spotřebitelé a globální občané můžeme svým uvědoměním a jednáním přispět k udržitelnějšímu průmyslu palmového oleje.

VÝSTAVA „SKRYTO POD PALMAMI“

V reakci na rostoucí kritiku produkce palmového oleje a její negativní dopady na životní prostředí a rostoucí celosvětovou poptávku po palmovém oleji vyráběném udržitelným způsobem byl v roce 2004 založen Kulatý stůl pro udržitelný palmový olej (RSPO) a následně bylo v roce 2022 asi 20 % palmového oleje certifikováno.

Posláním této organizace je „transformovat průmysl palmového oleje tak, aby byl udržitelný“ (RSPO, 2024). Certifikační systém RSPO je však silně kritizován řadou ekologických organizací a organizací občanské společnosti, protože stanovené cíle udržitelnosti a plnění sociálních cílů nejsou plněny. Kritici zdůrazňují skutečnost, že produkce palmového oleje nepopíratelně ničí lesy a životy lidí v místech jeho pěstování. Jednou z hlavních výtek je, že dodavatelské řetězce certifikované RSPO vykazují četná porušení vlastních certifikačních standardů, a proto je značka obviňována z „greenwashingu“. V důsledku toho je důvěryhodnost RSPO stále sporná a mnoho kupujících jí nedůvěřuje.

